

JAN HALBERDA

 <https://orcid.org/0000-002-5475-6482>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

MACIEJ MIKUŁA

 <https://orcid.org/0000-001-6708-004X>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

IZABELA WASIK

 <https://orcid.org/0000-002-0104-7009>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

„Dziedzictwo prawne. Spotkania naukowe”. Sprawozdanie z posiedzeń naukowych w roku akademickim 2021/2022

Keywords: legal heritage, legal history, scholarly meeting, academic research, discussion

Słowa kluczowe: dziedzictwo prawne, historia prawa, spotkanie naukowe, badania naukowe, dyskusja

W roku akademickim 2021/2022 miał miejsce drugi cykl spotkań zespołu Dziedzictwo Prawne. Zespół ten, powstały w 2020 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, skupia naukowców pochodzących z licznych jednostek, także spoza Wydziału, zainteresowanych tematyką szeroko rozumianego dziedzictwa prawnego. Spotkania sprzyjały wzmocnieniu nawiązanej w poprzednim roku współpracy akademickiej, a także jej poszerzeniu, w tym o udział przedstawicieli polskich i zagranicznych ośrodków akademickich. Zgodnie z zamysłem organizatorów zebrania z cyklu „Dziedzictwo prawne. Spotkania naukowe” umożliwiły podjęcie szeroko zakrojonej dyskusji wokół tematów, które ze swej istoty znajdują się na pograniczu wielu dyscyplin w dziedzinie nauk społecznych oraz humanistyki.

Ze względu na sytuację epidemiczną spotkania były przeprowadzane za pośrednictwem platformy MS TEAMS. Jednakże ostatnie spośród ośmiu spotkań odbyło się w formie hybrydowej. W posiedzeniach brali udział przedstawiciele jednostek Uniwersytetu Jagiellońskiego (wydziałów: Prawa i Administracji, Filozoficznego, Historycznego, Polonistyki, Studiów Międzynarodowych i Politycznych oraz Archiwum UJ), a także uniwersytetów: Ekonomicznego w Krakowie, Gdańskiego, Łódzkiego, Śląskiego,

Mikołaja Kopernika w Toruniu, Warszawskiego, Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie, a nawet Uniwersytetu Kalifornijskiego w Riverside. Spotkania przebiegały w analogicznej formule do roku ubiegłego. Uczestnicy mieli możliwość wysłuchania około czterdziestominutowego referatu przygotowanego przez zaproszonego gościa lub gości. Centralnym punktem spotkań była następująca po referacie dyskusja. Na zakończenie każdego ze spotkań uczestnicy zgłaszali swoje uwagi i propozycje, a także byli informowani o planowanych wydarzeniach naukowych, w tym o zbliżających się konferencjach. Spotkania prowadzili dr hab. prof. UJ Maciej Mikuła (Katedra Historii Administracji i Prawa Wyznaniowego WPiA UJ) oraz dr hab. Jan Halberda (Katedra Powszechnej Historii Państwa i Prawa WPiA UJ), natomiast protokoły po każdym ze spotkań przygotowywała Izabela Wasik (członkini Koła Naukowego Historii Państwa i Prawa Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa WPiA UJ).

Pierwsze, inauguracyjne spotkanie odbyło się 18 października 2021 r., podczas którego dr hab. Krzysztof Fokt (Pracownia Wydawnictw Źródłowych WPiA UJ) wygłosił referat pod tytułem „Ustrój drugiej monarchii Piastów. Z dziejów dwóch nieporozumień”. Przypomniął zebranych podstawy ustroju monarchii Piastów i wskazał na dostępność źródeł z XII i XIII w. Przedmiotem referatu były koncepcje organizacji terytorialnej drugiej monarchii piastowskiej: prowincjonalno-kasztelańska oraz wielkich prowincji ze wskazaniem cech charakterystycznych każdej z nich. Początków tej ostatniej można upatrywać w pracach badawczych okresu dwudziestolecia międzywojennego. W dyskusji poruszono ponadto praktykę działania poszczególnych urzędów, wskazano na pojawiający się problem nazewnictwa (siatki pojęciowej) oraz zaakcentowano konieczność interdyscyplinarnej współpracy archeologów, językoznawców i historyków.

Drugie spotkanie miało miejsce 28 listopada 2021 r. Wówczas uczestnicy wysłuchali wystąpienia dra Kacpra Górskiego (Zakład Historii Prawa Polskiego WPiA UJ) pod tytułem „Jurysdykcja karna sądu i urzędu grodzkiego w Koronie na przykładzie starostwa krakowskiego przełomu XVI i XVII wieku”. Punktem wyjścia rozważań było przedstawienie pojęcia jurysdykcji karnej. Wiele miejsca poświęcono występującym dwóm typom starostów: wielkopolskiego i małopolskiego. Referent wskazał także na odmienne rodzaje właściwości z podaniem przykładów ilustrujących każdą z nich. Ponadto zapoznał zebranych z istniejącymi różnicami pomiędzy sądem grodzkim i urzędem grodzkim ze wskazaniem przykładów spraw przynależnych do tych organów. W dyskusji padały między innymi pytania o karę więzy oraz o różnice pomiędzy Litwą a Koroną, a także o specyfikę jurysdykcji w odniesieniu do szlachty imposesjonatów.

Następne spotkanie odbyło się 20 grudnia 2021 r. Dr hab. Piotr Krasny oraz dr hab. Michał Kurzej (Zakład Ochrony Dóbr Kultury Instytutu Historii Sztuki UJ) wygłosili wspólny referat pod tytułem „Wpływ prawodawstwa archidiecezji mediolańskiej na kształtowanie katolickiej sztuki sakralnej po soborze trydenckim”. Sporo uwagi poświęcono postaci Karola Boromeusza oraz uchwale przyjętej w diecezji mediolańskiej w sprawach wyposażenia i urzędzenia kościołów. Przedmiotem szczegółowej analizy były też działania podejmowane w tym czasie w innych krajach, między innymi w Anglii (Anthony Blank, kard. Reginald Pole), w Polsce (bp Bernard Maciejowski), a także w Niemczech (Jakob Miller) czy w Hiszpanii (abp Walencji Isidor Aliaga). Dyskusja

koncentrowała się na kwestiach recepcji i stanie zachowanych źródeł oraz relacji pomiędzy normami a źródłami.

Dnia 24 stycznia 2022 r. odbyło się kolejne spotkanie. Zaproszonymi gośćmi byli dr hab. prof. UJ Maciej Zdanek (Archiwum UJ) oraz dr hab. Justyna Kiliańczyk-Zięba (Katedra Edytorstwa i Nauk Pomocniczych, Wydział Polonistyki UJ), którzy wygłosili referat pod tytułem „Nobilitas uczonych na Uniwersytecie Krakowskim. Między przywilejem nobilitacji a wizualną manifestacją szlachectwa”. Przedstawili koncepcję szlachectwa uczonych w starożytności i średniowieczu oraz szlachectwa urodzonych. Najwięcej czasu prelegenci poświęcili rozważaniom dotyczącym przywileju nobilitacyjnego dla profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego króla Zygmunta I Starego (1535) i badaniom prowadzonym w ostatnich latach nad tym dokumentem, zwłaszcza dotyczącym jego autentyczności. Wskazano także na postaci profesorów mieszczańskiego pochodzenia i supereklibrisów używanych przez uczonych. Podczas dyskusji uczestnicy poruszyli problematykę nadawania szlachectwa w innych krajach Europy, na przykład we Francji, Austrii i Rosji, oraz prowadzonych badań nad nobilitacją mieszczan.

Pierwsze spotkanie w drugim semestrze odbyło się 7 marca 2022 r. Dr hab. Steffen Huber, prof. UJ (Instytut Filozofii UJ) wygłosił referat pod tytułem „Od Statutów Litewskich do założenia Wydziału Prawa Uniwersytetu Wileńskiego. Problemy prawno-historyczne w badaniach nad historią filozofii”. Ponadto preludeum do zasadniczej części referatu stanowiła analiza grupy źródeł z XVI w., między innymi Statutu Łaskiego (1506), oraz kwestia powstania Wydziału Prawa na Uniwersytecie w Wilnie (1579). Referent wskazał na trudności w badaniu źródeł pochodzących z XVII w., a centralnym punktem jego wystąpienia była postać Sigmundusa Lauxmina (1596/1597–1670) i jego istotnego dorobku naukowego oraz traktat Olizarowskiego (*De politica hominum societate libri tres*. Dantisci: sumptibus Georgii Forsteri S.R.M. Bibliopolae, 1651). Wiele miejsca poświęcił także roli prawa natury w Polsce i na Litwie. W dyskusji poruszono problematykę i stan aktualnych badań. Wskazano na tłumaczenia poszczególnych pojęć z języka łacińskiego i związane z tym trudności. Zaakcentował również, że rozliczne gałęzie nauki opierały się w XVII w. na kadrach iberyjskich i wczesnej myśli jezuickiej, a ówczesni profesorowie zajmowali się retoryką, dialektyką, metafizyką, logiką, teologią.

Kolejne spotkanie miało miejsce 7 kwietnia 2022 r. Wówczas obecni wysłuchali wystąpienia dra hab. Łukasza Korporowicza, prof. UŁ (Katedra Prawa Rzymskiego UŁ) pod tytułem „Sir James Mackintosh jako wykładowca prawa”. Postać sir Jamesa Mackintosha (1765–1832) i jego dzieła (*A discourse on the Study of the Law of Nature and Nations, Memoirs of the Life of the Right Honourable Sir James Mackintosh, Extracts for Lectures on Law of Nature & Nation*) posłużyły za przykład analizy nauczania prawa i prowadzenia wykładów w XVIII w. w Anglii. Wskazano na podejmowane już wcześniej próby wykładania prawa angielskiego (w latach pięćdziesiątych XVIII w.) oraz na te epizody życia bohatera referatu, które były istotne dla zrozumienia całego wystąpienia. Dyskusja skupiała się na poszczególnych elementach biografii oraz roli prawa rzymskiego wśród prawników brytyjskich. To ostatnie było znane w Anglii dzięki recepcji prawa kanonicznego.

Podczas siódmego spotkania, które odbyło się 30 maja 2022 r., dr Karolina Wyrwińska (Katedra Prawa Rzymskiego UJ), dr Paulina Świącicka (Katedra Prawa Rzymskiego UJ)

oraz dr Marek Stus (Katedra Historii Administracji i Prawa Wyznaniowego UJ) wygłosili referat pod tytułem „Przymus arbitrażu – ambiwalentna konstrukcja czy odpowiedź na potrzeby i złożoność rzeczywistości?”. Alternatywne metody rozwiązywania sporów (ADR) w ostatnim czasie zyskują na popularności, ale sama tematyka arbitrażu była znana już wcześniej, na przykład w starożytnym Rzymie. W średniowieczu za zasadę uznawano arbitraż dobrowolny, co zapewniało jednolitość orzecznictwa. Już wtedy postrzegano go jako remedium na przeciążone sądownictwo. W epoce nowożytnej z kolei wskazano na przymusowy arbitraż we Francji. Zapoznano uczestników z praktyką działania Rzecznika Praw Pasażerów przy Prezesie Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Omówiono szczegółowo cechy arbitrażu, między innymi szybkość, odformalizowanie, niskie koszty czy dyskrecję. Przedstawiono także pojawiające się zarzuty wobec instytucji ADR. W dyskusji odnoszono się do początków arbitrażu i jego charakteru (publicznoprawny lub prywatnoprawny), wskazano również na plany rozszerzenia obowiązkowej mediacji i możliwość jej skuteczności. Odniesiono się także do możliwości potencjalnych zagrożeń dla konsumenta. Zastanawiano się też nad przyczynami, dla których ustawodawca kieruje poszczególne sprawy do postępowania mediacyjnego. Za niezwykle ciekawe uznano porównanie średniowiecznej (również w kontekście problematyki sądownictwa korporacyjnego) i angielskiej procedury mediacyjnej.

Ostatnie spotkanie w roku akademickim 2021/2022 – tym razem w formule hybrydowej – miało miejsce 20 czerwca, a zaproszony gość dr Karol Nabiałek (Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego) wygłosił referat pod tytułem „Rejestry obywateli miast Polski przedrozbiorowej. Spojrzenie źródłoznawcze na zabytki dawnego prawa”. Wskazał na zachowane do czasów współczesnych rejestry przyjęć do obywatelstwa w kontekście przeprowadzonych dotychczas badań. Najstarsze rejestry dotyczą obszarów Warmii i Prus Królewskich (XIV w.) oraz Gdańska, Malborka i Elbląga. Więcej rejestrów, z przewagą miast Małopolski, pojawia się dopiero w XVI w. Można tu wskazać na przykłady Kazimierza, Krakowa, Lwowa, Chrzanowa, Proszowic, Poznania czy Nowej Warszawy. Przeważały wpisy o rozbudowanym charakterze. W dyskusji poświęcono wiele miejsca ewentualnym możliwym do wyodrębnienia wzorom funkcjonalnym dokonywania wpisów oraz potencjalnym wzorom pochodzącym z Niemiec. Zastanawiano się także nad przyczynami, dla czego poszczególne osoby ubiegały się o uzyskanie obywatelstwa. Wskazano również na konieczność uwzględnienia ogólnego kontekstu badań nad zjawiskiem migracji. Osobnym zagadnieniem było przyjmowanie obywatelstwa miejskiego przez szlachtę oraz kobiety.

Cykl „Dziedzictwo prawne. Spotkania naukowe” kontynuowany będzie w roku akademickim 2022/2023.